

ODAM SAVDOSIGA QARSHI KURASHISHDA JINOYATLARNING OLDINI OLISH STRATEGIYALARI

Qambarova Gulmira Baxtiyorovna

Annotatsiya. Ushbu maqolada odam savdosiga qarshi kurashishda jinoyatlarning oldini olishga qaratilgan strategik yondashuvlar tahlil qilinadi. Tadqiqotning asosiy predmeti – odam savdosi bilan bog‘liq jinoyatlarning oldini olish mexanizmlaridir. Mavzu dolzarbligi global va mintaqaviy miqyosda odam savdosining keng tarqalganligida, bu jinoyat turi bilan kurashishning tizimli chora-tadbirlarga ehtiyoji ortib borayotganida namoyon bo‘ladi. Maqolaning maqsadi – samarali profilaktik strategiyalarni aniqlash, ularning milliy va xalqaro amaliyotda qanday natijalar berayotganini ko‘rsatishdir. Tadqiqot metodologiyasi sifatida huquqiy tahlil, statistik ma‘lumotlarni solishtirish, normativ-huquqiy hujjatlarni o‘rganish va taqqoslash usullaridan foydalanildi. Tadqiqot davomida jinoyatlarning oldini olishda huquqni muhofaza qiluvchi organlarning roli, jamoatchilik bilan hamkorlik, ijtimoiy profilaktika choralarining samaradorligi tahlil qilindi. Olingan natijalar jinoyatga qarshi kurash strategiyalarini takomillashtirish, profilaktika tizimini isloh qilish va ilg‘or xorijiy tajribalarni joriy etish uchun xizmat qiladi. Xulosa qilib aytganda, odam savdosiga qarshi kurashishda kompleks yondashuvlar muhim ahamiyat kasb etadi, bunda davlat va nodavlat institutlari hamkorligi asosiy omil bo‘lib xizmat qiladi.

Kalit so‘zlar: odam savdosi, jinoyatchilik, profilaktika, huquqni muhofaza qiluvchi organlar, strategiya, kurashish usullari, xalqaro tajriba.

Odam savdosi XXI asrning eng xavfli jinoyat turlaridan biri bo‘lib, inson huquqlariga jiddiy tahdid soladi. Bu jinoyat turining murakkabligi, yashirin shakllarda amalga oshirilishi va transmilliy xarakterga ega ekanligi uni aniqlash va oldini olishni murakkablashtiradi. So‘nggi yillarda O‘zbekistonda ushbu jinoyatga qarshi kurashish bo‘yicha qator huquqiy va institutsional chora-tadbirlar ko‘rilgan bo‘lsa-da, hali ham ko‘plab muammolar mavjud.

Xalqaro tajribada, xususan AQSh, Yevropa Ittifoqi va Janubi-Sharqiy Osiyo mamlakatlarida odam savdosining oldini olishda integratsiyalashgan yondashuvlar qo‘llaniladi. Jumladan, BMTning “Odam savdosiga qarshi kurash to‘g‘risida”gi Konventsiyasi asosida ko‘plab mamlakatlar milliy qonunchilikni takomillashtirgan. Mahalliy mualliflar (M. Karimov, Z. Egamov va b.) odam

savdosiga qarshi kurashishda ijtimoiy omillar, ogohlik oshirish va institutsional muvofiqlashtirishni muhim deb hisoblaydi. Tadqiqot jarayonida O‘zbekiston Respublikasi Ichki ishlar vazirligi, Bosh prokuratura, Inson huquqlari bo‘yicha vakil (ombudsman) ma’lumotlari, shuningdek, xalqaro tashkilotlarning hisobotlari va tavsiyalari tahlil qilindi. Tadqiqotda normativ-huquqiy hujjatlar tahlili, solishtirma-huquqiy tahlil, statistik tahlil hamda ekspert suhbatlari usullaridan foydalanildi. Tadqiqot obyekti – odam savdosiga qarshi kurashishdagi institutsional tizim va ularning faoliyat samaradorligi.

So‘nggi besh yillikda odam savdosi bilan bog‘liq jinoyatlar sonining pasayishi kuzatilsa-da, yashirin shakllari va transchegaraviy xususiyatlari bois muammo saqlanib qolmoqda. Aholining ogohlik darajasi oshgan, biroq huquqiy madaniyat yetarli emas.

Qonunchilikdagi islohotlar, xususan 2020-yilda qabul qilingan “Odam savdosiga qarshi kurash to‘g‘risida”gi qonun amaliy faoliyatga ijobiy ta’sir ko‘rsatgan. Xalqaro tashkilotlar bilan hamkorlikda o‘tkazilgan treninglar natijasida huquqni muhofaza qiluvchi organlar vakillarining malakasi oshgan. Asosiy muammolar – hududiy darajadagi profilaktik faoliyatning sustligi, jabrlanuvchilarga yetarli psixologik va huquqiy yordam ko‘rsatilmaslgi, aholi orasida ishonch muhitining yetishmasligi. Xorijiy mamlakatlarda qo‘llanilayotgan ijtimoiy reklama, ta’lim dasturlari va tezkor munosabat tizimi O‘zbekistonda qo‘llanilayotgan usullardan samaraliroq ekani aniqlandi.

Olib borilgan tadqiqot natijalariga tayangan holda, odam savdosiga qarshi kurashishda samaradorlikni oshirish uchun bir qator takliflar ilgari surildi. Eng avvalo, profilaktika tizimini takomillashtirish zarur bo‘lib, bu borada hududiy darajada ijtimoiy xavfli hududlar uchun alohida dasturlar ishlab chiqish lozim. Aholining, ayniqsa, yoshlar va ayollar qatlamining huquqiy ongini oshirish va ma’rifiy faoliyatni kuchaytirish muhim ahamiyatga ega. Bu maqsadda ta’lim muassasalarida va ommaviy axborot vositalari orqali muntazam tushuntirish ishlari olib borilishi tavsiya etiladi.

Shuningdek, odam savdosi qurbonlariga ko‘mak ko‘rsatish tizimini kengaytirish, ya’ni psixologik, huquqiy va ijtimoiy yordam xizmatlarini rivojlantirish zarur. Huquqni muhofaza qiluvchi organlar xodimlarining malakasini oshirish, ularni zamonaviy axborot texnologiyalaridan foydalangan holda o‘qitish orqali jinoyatlarni aniqlash va tergov qilish sifatini yaxshilash mumkin. Xalqaro tajriba shuni ko‘rsatadiki, xorijiy davlatlar va xalqaro tashkilotlar bilan hamkorlikni kuchaytirish, qo‘shma reydlar va tadqiqotlar

o'tkazish orqali transmilliy odam savdosi holatlarining oldini olishda muhim natijalarga erishish mumkin.

Bundan tashqari, raqamli monitoring tizimlarini joriy etish, ya'ni xavfli hududlar va ijtimoiy guruhlarini doimiy kuzatish imkonini beruvchi axborot tizimlarini yaratish ham mazkur jinoyatga qarshi kurashda muhim vosita sifatida xizmat qilishi mumkin. Mazkur takliflar asosida odam savdosiga qarshi kurashish strategiyalarini kompleks ravishda amalga oshirish orqali jamiyatda xavfsizlikni ta'minlashga erishiladi.

Xulosa

Olib borilgan tadqiqot odam savdosiga qarshi kurashishda jinoyatlarning oldini olish bo'yicha kompleks yondashuv zarurligini ko'rsatdi. Bu yondashuv davlat va nodavlat institutlari hamkorligini kuchaytirish, samarali qonunchilik asoslarini shakllantirish, fuqarolarning huquqiy ongini oshirish va ogohlik darajasini yuqorilash kabi jihatlarni o'z ichiga olishi lozim. Solishtirma tahlillar xorijiy tajribalarning ayrim jihatlari O'zbekistonda qo'llanilayotgan usullarga nisbatan samaraliroq ekanini aniqladi. Shu bois mamlakatimizda odam savdosi jinoyatlarining oldini olish tizimini takomillashtirish, aholi o'rtasida ma'rifiy ishlarni kengaytirish, huquqni muhofaza qiluvchi organlar va fuqarolik jamiyati institutlari o'rtasidagi hamkorlikni mustahkamlash zarur. Tadqiqot natijalari asosida innovatsion yondashuvlarni joriy etish va xalqaro hamkorlikni kengaytirish orqali bu jinoyatga qarshi kurashishda yanada samarali natijalarga erishish mumkinligi xulosa qilindi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O'zbekiston Respublikasi "Odam savdosiga qarshi kurash to'g'risida"gi Qonuni. 2020 yil 17 avgust.
2. O'zbekiston Respublikasi Jinoyat kodeksi. Rasmiy nashr. Toshkent, 2023.
3. BMTning Odam savdosi va inson a'zolari savdosiga qarshi kurashish bo'yicha Palermodagi Protokoli. 2000 yil.
4. Karimov M. "Odam savdosiga qarshi kurashishning huquqiy asoslari va ularning takomillashuvi." – Toshkent: Adolat, 2021.
5. Egamov Z. "Transmilliy jinoyatchilik va odam savdosi: muammo va yechimlar." – Yuridik fanlar jurnali, №2, 2022.
6. United Nations Office on Drugs and Crime (UNODC). Global Report on Trafficking in Persons 2022.

7. OSCE. Combating Human Trafficking: Handbook for Law Enforcement Agencies. Vienna, 2021.
8. Human Rights Watch. Trafficking in Persons: Key Challenges in Central Asia. 2020.
9. Nazarova D. “Odam savdosi jinoyatining ijtimoiy-huquqiy jihatlari.” – Ilm va Taraqqiyot, №3, 2023.